

Srebrna gospodarka. Próba interpretacji dualizmu motywacyjnego

Tomasz Olczyk

Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Politologii

E-mail: t.olczyk.970@studms.ug.edu.pl

tutor: dr hab. Michał Kubiak, prof. UG

Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Politologii,

Zakład Polityk Publicznych i Administracji

Słowa kluczowe: makrotrendy, polityka społeczna, rynek pracy, seniorzy, srebrna gospodarka

Streszczenie: w ostatnich latach w sposób oczywisty zmienia się struktura wiekowa społeczeństw tzw. krajów rozwiniętych, w tym Polski. Wydłuża się średnie dalsze trwanie życia, a osoby starsze coraz dłużej funkcjonują w przestrzeni publicznej, co w połączeniu z ich unormowanym statusem finansowym plasuje je w gronie potencjalnych adresatów różnych ofert, w tym marketingowych. Seniorzy niejako w sposób naturalny „wchodzą” w orbitę zainteresowań producentów, usługodawców czy realizatorów projektów pro senioralnych, którzy swoje oferty dopasowują do potrzeb odbiorców, albo takie potrzeby kreują. Nie sposób ignorować korzyści wpływających dla seniorów z zainteresowania przemysłu potrzebami tego sektora, jednak uzasadnione jest pytanie, w jakim stopniu wynika to z bezpośredniej dbałości o te potrzeby, a w jakim o przewidywane korzyści producentów, usługodawców czy osób

zaangażowanych w realizację projektów finansowanych ze środków publicznych. Istotnym jest również akceptacja społeczna lub jej brak dla planów i realizacji projektów dotyczących seniorów.

Zmiany demograficzne

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, jakie motywacje przyświecają aktorom sceny określanej mianem srebrnej gospodarki. Założenie autora sprowadza się do zwrócenia uwagi na dualizm motywacyjny ich postępowania, podejście czysto biznesowe, społeczne czy występujące tu kombinacje obu kierunków. Istotnym jest również akceptacja społeczna lub jej brak dla planów i realizacji projektów dotyczących seniorów.

Dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego w Polsce wskazują na systematyczne wydłużanie się przeciętnego dalszego trwania życia Polaków. Według tabel wynikowych trwanie życia w latach 1950–2022 w przypadku mężczyzn wzrosło o ponad siedemnaście lat, a kobiet o prawie dwadzieścia (Tab.1).

Tabela 1. Przeciętne dalsze trwanie życia w latach 1950-2022 [1]

Lata	Mężczyźni						Kobiety					
	według wieku											
	0	15	30	45	60	75	0	15	30	45	60	75
1950	56,1	51,0	38,1	25,5	14,6	6,9	61,7	55,7	42,3	29,2	17,1	7,8
2022	73,4	58,9	44,5	30,7	18,7	9,7	81,6	66,5	51,7	37,2	23,6	12,0

a) Parametry trwania życia dla lat 1990-1994 zostały przeliczone zgodnie z definicją urodzenia i zgonu noworodka obowiązująca od 1994 r.

Podobne tendencje wydłużania się przeciętnego dalszego trwania życia występują w wielu innych państwach wysokorozwiniętych. Wpływ na długowieczność obywateli mają m.in. polepszające się warunki życia, brak wojen i konfliktów wewnętrznych powodujących przedwczesne zgony, szczepienia, postępy w medycynie – w tym sztuczne, farmakologiczne podtrzymywanie życia, ale również określany jako jeden z makrotrendów [2] – „dostatni standard życia” (decent standard of living).

Wszystkie te wymienione czynniki stymulują inny makrotrend, jakim jest srebrna gospodarka (silver economy) skierowana na osoby w wieku 60+. w tym kontekście pojawia się pytanie jakie są przyczyny zainteresowania tą grupą wiekową?

Po pierwsze, zainteresowanie klientem – seniorem uzasadnia prognoza dalszego wydłużania się życia w tej kategorii wiekowej społeczeństwa. Po drugie wpisuje się ono racjonalnie w strategię firm, dla których seniorzy stanowią „target” [3]. w Polsce w 2030 roku, według prognoz, będzie żyło ponad 3,5 mln mężczyzn i prawie 5 mln kobiet w wieku 65 lat i więcej [4].

Polityka gospodarcza a srebrna gospodarka

Zgodnie z definicją, polityka gospodarcza oznacza „oddziaływanie władz państwowych na gospodarkę narodową, na jej dynamikę i strukturę, na stosunki ekonomiczne w państwie oraz jego relacje gospodarcze z zagranicą. Należy takie oddziaływanie rozumieć jako świadome i planowe, mając na uwadze fakt, iż bezpośrednim celem działalności gospodarczej jest uzyskiwanie dochodu, a celem zasadniczym jest postęp w zakresie poziomu życia jednostek i społeczeństw” (Ćwikliński, 2004). Warto również przypomnieć poglądy Adama Smitha – gospodarka każdego kraju, a zatem i bogactwo jego mieszkańców, uzależniona jest przede wszystkim od efektów pracy, weryfikowanych podczas wymiany (podaż i popyt) na wolnym rynku [5]. Jaki zatem istnieje związek między polityką gospodarczą a srebrną gospodarką (silver economy)? Gospodarka to nie wszystko, choć w poglądach neoliberalnych efektywne gospodarowanie nie pozostawia wiele przestrzeni na politykę społeczną [6]. Dążenie do maksymalizacji zysku prowadzi do systematycznego tworzenia stereotypów i dyskryminowania ludzi z powodu tego, że są starzy. Robert N. Butler, amerykański lekarz, gerontolog, psychiatra, twórca terminu „ageizmu”

[7], rozumianego jako uprzedzenia, dyskryminacja lub znęcanie się nad jednostkami lub grupami ze względu na ich wiek, już pod koniec lat 60 XX w. zwrócił uwagę, na ten niepokojący trend wśród młodszego pokolenia. Najczęściej pojawiają-ce się stereotypy powodujące wykluczenie osób starszych to: zły stan zdrowia, niepełnosprawność, niesamodzielność fizyczna i intelektualna. Ponadto nieumiejętność lub niechęć do korzystania z najnowszych osiągnięć techniki. Jest jeszcze jedna bariera ograniczająca możliwości przedstawicieli starszego pokolenia, to brak wystarczających środków finansowych (niskie dochody, słabe emerytury, wysokie koszty utrzymania, zwłaszcza w przypadku życia w pojedynkę, czy „obowiązek” wspierania młodych. Tym bardziej, że według danych za 2021 rok, 44% Polaków nie ma żadnych oszczędności [8]. Seniorzy jednak, ze względu na pobierane, gwarantowane świadczenia posiadają zdolności kredytowe i pozostają w sferze zainteresowań gospodarki. z pozoru trudno doszukać się związku pomiędzy polityką gospodarczą a srebrną gospodarką. Jeżeli jednak przeanalizować etapy pośrednie, w tym politykę społeczną, socjalną, poziomy zarządzania wiekiem – globalny, organizacyjny i jednostkowy, można wyprowadzić pewną perspektywę związków i zależności pomiędzy tymi obszarami (Stacewicz, 2016).

Skąd w takim razie zainteresowanie potencjalnymi odbiorcami towarów i usług z tej grupy wiekowej? Jak wspomniano wcześniej, posiadają oni pewne środki finansowe, które mogą wydawać na swoje potrzeby. Należy jedynie te potrzeby umiejętnie zdefiniować lub/i wykreować (Barber, 2002). w interesie odbiorcy czy dostawcy, a może w interesie obu podmiotów? Odpowiednie zbalansowanie może zapewnić korzyści obu stronom, poprawić sytuację finansową przedsiębiorcy i jednocześnie zaspokoić potrzeby konsumentów.

Wobec tego, „srebrna gospodarka” rozumiana jako program przekierowania oferty towarów i usług do odbiorcy 60+ i 65+. Odbiorcy atrakcyjnego dla producentów towarów i podmiotów świadczących usługi ze względu na stabilne zasoby finansowe adresatów (Kubiak, 2016). Kreowanie potrzeb nowych produktów, jak również modernizowanych znanych w innej postaci np. laska pełniąca funkcję podpory dla osoby starszej, w nowej wersji wyposażona dodatkowo w latarkę czy magnes, ewentualnie chwytak pomagający podnosić przedmioty z podłogi, chodzik wspomagający poruszanie się posiadający koszyk lub torbę na zakupy. To oczywiście zrozumiały efekt modernizacji istniejących już przedmiotów.

Jest także drugi obszar srebrnej gospodarki, to kreowanie nowych potrzeb i pewnego rodzaju sposobów ich zaspokajania. w tym wypadku kreatywność producentów jest już praktycznie nieograniczona. Prezentacja kompletu garnków czy pościeli połączona z manipulacją wieńczącą zakup tychże (np. w systemie ratalnym), gdzie ostateczna wysoka cena nie jest zauważana w momencie sprzedaży, gdyż zawarta w umowie kwota raty nie działa „mrożąco” na decyzję o zakupie. Są to, bez wątpienia, przykłady komercyjnego, bezpośredniego podejścia do przedstawicieli srebrnego wieku. Senior może być również adresatem oferty skierowanej do niego jako do ogniwa pośredniego, gdzie odbiorcą końcowym będzie członek jego rodziny, zazwyczaj zstępni w drugim pokoleniu. Zaspokojenie potrzeb dzieci i wnuków ciągle jest na czele priorytetów starszego pokolenia. To oni właśnie „dostają pieniądze na wkład własny, mają opłacone śluby i wesela, dostają gotówkę z okazji urodzin dziecka, a także comiesięczne kieszonkowe, mimo że sami już zarabiają pieniądze” [9].

W tym przypadku przepływ towarów czy usług jest prosty i wykazuje następujące cechy: producent → hurtownik → detalista → nabywca końcowy. Przepływy środków pieniężnych następują w odwrotnym kierunku: nabywca końcowy (konsument) → sprzedawca detaliczny → hurtownik → producent (usługodawca).

Istnieje także inny model srebrnej gospodarki, bardziej skomplikowany, gdzie przepływ środków pieniężnych odbywa się w ramach wielopoziomowej redystrybucji: organ administracji rządowej lub samorządowej → jednostka budżetowa → podmiot komercyjny → odbiorca usług (Podgórska-Rykała 2016). w tej sytuacji podmiot komercyjny świadczy usługi finansowane z budżetu państwa lub samorządu, a odbiorca końcowy otrzymuje nominalnie usługę bezpłatną. Lecz można zadać pytanie. Czy aby na pewno? Otóż każdy obywatel odprowadza podatki, również od wypłacanej emerytury. Więc po części finansuje projekt z własnych pieniędzy, mając jednocześnie ograniczoną możliwość wpływu na proponowane produkty, a także często ograniczoną świadomość samofinansowania projektu. Większość obywateli nie rozumie, czy może nie kojarzy faktu, że to nie ktoś daje im coś z „własnego koszyka”, państwo, samorząd, lub organizacja polityczna składająca obietnice wyborcze, ponieważ żadna z wymienionych instytucji nie ma własnych pieniędzy. Ma tylko te pieniądze, które pobiera w formie podatków lub innych obciążeń nałożonych na obywateli. Można stwierdzić, że to obywatele sami finansują wszelkie instytucje, również fundacje i inne organizacje pomocowe. Nasuwa się zatem pytanie, kto w takim razie zarabia, zyskuje, korzysta? Często okazuje się, że podmiot komercyjny, a właściwie zatrudnieni tam ludzie („Ratusz”, 2024). Czy przykładowo w takim mieście jak Gdynia seniorzy nie mają innych pilnych potrzeb? Czy każde takie działanie ma na celu jedynie ko-

rzyć seniorów, czy jest sposobem na zarabianie pieniędzy pod hasłami wsparcia osób starszych?

Czym jest „srebrna gospodarka” wyjaśnia wiele globalnych i lokalnych projektów realizowanych w myśl zaspokajania potrzeb seniorów, a także wspominanych już dostawców produktów i usług [10].

Siwy to nowy czarny - czyli pokolenia końca alfabetu kontra poprzednie generacje

Według socjologa M. F. Guilléna, „Znający się na technologiach seniorzy, odkładanie na później przejścia na emeryturę i nowe myślenie o »starych« i »młodych«, obrazuje trendy kształtujące przemiany w gospodarstwach domowych i społecznościach” (Guillén, 2021). Nie sposób nie zgodzić się z tezą autora, że twierdzenie, iż milenialsi są obecnie „najważniejszą dla działalności gospodarczej grupą wiekową” jest przekonaniem błędnym”. w świetle przytoczonych argumentów oraz obserwacji także polskich warunków, biorąc pod uwagę fakt, że to grupa ich dziadków żyje coraz dłużej i jest już w większości ustabilizowana życiowo (Balicki 2006), trendy te stawiają seniorów w centrum zainteresowania gospodarki. Wiąże się to z ustalonymi dochodami, warunkami mieszkaniowymi czy zabezpieczeniem materialnym. Pokolenia X Y z [11] dopiero „wchodzą” w świat rzeczywisty i tak naprawdę bez wsparcia boomersów [12] nie dają sobie rady.

Na podstawie danych można stwierdzić, że 23% aktywnych zawodowo Polaków w grupie wiekowej 50+ prowadzi własną działalność gospodarczą, a blisko 80% z nich regularnie zdobywa nowe umiejętności [13]. w końcu stycznia 2023 roku, w gospodarce narodowej w Polsce pracowało ponad 15 mln osób, w tym prawie 750 tys. stanowią emeryci i renciści [14]. Taki trend będzie się co najmniej utrzymywał, a raczej rozwijał,

gdyż rynek potrzebuje rąk do pracy, a seniorzy nie zamierzają spędzać reszty życia przed telewizorem [15].

Co będzie, gdy skończą się pieniądze z emerytur seniorów, a mieszkania czy domy będą wymagały solidnego remontu? Czy wtedy skończy się filozofia skracania czasu pracy i młode pokolenia będą zmuszone przemodelować ogląd rzeczywistości?

To niezbyt optymistyczna wizja i nie po myśli pokolenia XYZ, nie po myśli polityków [16] i zwolenników podziału tygodnia w proporcjach $\frac{3}{4}$, ale niestety może okazać się prawdziwa [17]. „Starsze pokolenie żyje i wydaje pieniądze dłużej niż jakiegokolwiek inne dotychczas” (Guillén, 2021). Można przypuszczać, że wydaje nie tylko na siebie, co jest powszechne i wywołuje zainteresowanie Urzędów Skarbowych, z uwagi na darowizny dla młodych ludzi nie ujmowane w obowiązkach podatkowych [18]. Zauważalne są przypadki przeciwstawiania starszych pokoleń młodszymi w ramach wyolbrzymianych obciążeń młodych, pracujących pokoleń na rzecz emerytur pobieranych znacznie dłużej niż kiedykolwiek [19]. Ci, którzy są dziś na emeryturach, zgodnie z wiekiem i latami składkowymi mają do nich pełne prawo. Nie jest problemem wydłużająca się długość życia, lecz późniejsza, co najmniej od dwóch pokoleń, inicjacja zawodowa młodych. Mamy do czynienia z wydłużaniem okresu dzieciństwa, niechęcią do samodzielności życiowej, do pozostawania w „gniazdach” (Barber, 2008), co wiąże się z brakiem myślenia o przyszłości i z życiem na koszt rodziców a często i dziadków. Należy więc powtórzyć pytanie o ich przyszłość finansową, zabezpieczenie i zaspokojenie potrzeb.

Przykładem srebrnej gospodarki na rynku pracy, w połączeniu z aktywnością zawodową seniorów, osób będących z powodu wieku poza grupą osób aktywnych zawodowo, a jednocześnie posiadających doświadczenie, umiejętności zawodowe i cechy

umożliwiające zatrudnienie, jest postać bohatera filmu z 2015 roku pt. „Praktykant”. Emerytowany wdowiec postanawia zmienić swoje życie, rozpoczynając staż w sklepie internetowym z odzieżą. Potencjał zawodowy emerytowanego stażysty potwierdza konstatację, iż „Doświadczenie nigdy się nie zestarzeje” [20]. Praktyka w połączeniu z młodością może niewątpliwie przynieść korzyści obu stronom (Bakalarczyk, 2021). Racjonalny wgląd w ten obszar relacji międzypokoleniowych może wpłynąć na wyeliminowanie stereotypowego podejścia do seniorów, włączając ich w nurt życia ludzi młodych. Warto zauważyć, że rynek pracy jest obecnie ściśle powiązany z polityką aktywizacji zawodowej, w tym aktywizacji osób starszych, które to dziedziny wpływają i oddziałują na siebie nawzajem (Grewiński, 2023).

Z drugiej strony istnieje dość pokaźny obszar działania pracowników w ramach realizacji zadań związanych ze srebrną pracą socjalną („za pojęciem tym kryje się wyspecjalizowana usługa, praktyka społeczna i zawodowa, wyodrębniona ze względu na istotne przemiany demograficzne, skalę i specyfikę wyrastających z nich potrzeb zarówno osób starszych, ich rodzin, środowiska lokalnego, jak i całego społeczeństwa”), jako szczególnym sposobem działań powiązanych z problematyką starzenia się i starości (Nózka, 2014). Sprawą istotną, nabierającą na znaczeniu, jest więc zainteresowanie grupą seniorów przez przemysł, usługi, jednostki administracji, medycynę czy edukację. Każda z tych dziedzin ma wpływ na sytuację „srebrnych obywateli”, stąd między innymi, coraz bardziej widoczne, zainteresowanie stanem ich zdrowia i aktywnością (Buettner, 2014).

Co dalej ze srebrną gospodarką?

Zmiany demograficzne, wydłużanie się okresu życia obywateli przy pewnych wątpliwościach, co do przemyślanej, długofalowej

polityki kolejnych rządów w Polsce, w obszarze ubezpieczeń społecznych i obowiązku państwa polegającego na wywiązywaniu się ze zobowiązań wobec osób starszych, w zakresie wypłaty emerytur i rent, powoduje określony typ narracji stosunków „młody” – „stary”. Liberalna polityka gospodarcza po przemianach lat 90 XX w. przyczyniła się m.in. do wyjazdów młodych ludzi do pracy za granicami kraju, przy jednoczesnej praktyce zatrudniania pracowników na miejscu, często bez zagwarantowanych praw pracowniczych oraz ubezpieczenia społecznego. Praca w szarej strefie, na podstawie umów cywilno-prawnych, z oczywistymi przesłankami umowy o pracę, czyli zastępowanie umowy o pracę umową cywilno-prawną, w rezultacie bez ubezpieczenia, skutkiem czego powstały braki finansowe w systemie ubezpieczeń, w konsekwencji wygenerowała znaczną liczbę ludzi bez prawa do emerytury w przyszłości. Sytuacja ta prowokowała konflikty międzypokoleniowe i doprowadziła do podniesienia wieku emerytalnego, jako sposobu na złagodzenie kryzysu w ubezpieczeniach społecznych.

Próby skłaniania seniorów do wydłużania okresu pracy i przechodzenie na emeryturę w późniejszym terminie jest w tym wypadku formą szantażu emocjonalnego, a nie sposobem na wyjście z kryzysu. Niewykluczone, że należałoby zaktywizować ludzi młodych do podejmowania pracy wcześniej, na rynku potrzeba wielu pracowników wykształconych zawodowo, w szkołach zawodowych czy technikach. Niekoniecznie z dyplomami magistrów i zatrudnieniem po wielu latach kosztownej edukacji, poniżej poziomu ich aspiracji. Prawdopodobne wydłużenie czasu pracy, na co wiele wskazuje, jest nieuniknione, ale należy podejść do tego tematu odważnie i uczciwie. Bez uderzania w seniorów, którzy na swoje emerytury już zapracowali. Patrząc na „srebrną gospodarkę” z perspektywy interdyscyplinarnej

nietrudno zauważyć wielość zagadnień związanych z tym tematem jak: finanse, lokalny biznes, samorządy, prawa osób starszych, marketing, perspektywy, ograniczenia, ochronę zdrowia, kulturę i wiele innych [21].

Każdy człowiek jest inny, ma inne potrzeby i możliwości, stąd, wracając do „srebrnej gospodarki”, nietrudno zauważyć skierowane w tę grupę społeczną zainteresowanie różnych podmiotów, których celem bynajmniej nie jest charytatywne rozumienie własnych działań. Nie należy jednak rozumieć tego zainteresowania jako jedynie korzystnego z punktu widzenia zysku materialnego. Obie strony mają prawo do odniesienia własnych korzyści w wielu wymiarach.

Podsumowanie

Odpowiedź na pytanie, o motywacje przyswiewające zainteresowaniu grupą docelową seniorów jako cel artykułu został osiągnięty. Wykazano, iż uwaga skierowana na odbiorcę 60 + wynika z dwóch podstawowych motywacji – działań prospołecznych oraz typowo komercyjnych. Zasoby finansowe i doświadczenie seniorów są często zauważane jako cel działalności biznesu oraz organizacji społecznych. Niemniej jednak w ocenie działań podejmowanych w stosunku do osób starszych należy zachować ostrożność co do prawdziwych intencji podmiotów zainteresowanych w realizacji własnych planów i projektów. Jak wspomniano wcześniej, nie należy jednak rozumieć tego zainteresowania jedynie w kategoriach zysku materialnego. Obie strony mają prawo do odniesienia własnych wielowymiarowych korzyści.

Literatura:

- „Ratusz” – Informacje Rady i Prezydenta Gdyni, 12-18 stycznia 2024 r. (Nr 1563 rok XXXIII).
- Balicki A., 2006, *Analiza przeżycia i tablice wymieralności*, Warszawa.
- Bakalarczyk R., 2021/2022, Wykorzystanie zawodowego potencjału starszych pokoleń jako wyzwanie dla polityki publicznej na najbliższe lata, w: *Polityka senioralna* 1(8).
- Barber B.R., 2008, *Skonsumowani: jak rynek psuje dzieci, infantylizuje dorosłych i połyka obywateli*, Warszawa.
- Buettner D., 2014, *Niebieskie strefy: 9 lekcji długowieczności od ludzi żyjących najdłużej*, Łódź.
- Ćwikliński H., 2004, *Polityka gospodarcza*, Gdańsk.
- Grewiński M., 2023, Polityka aktywizacji na przykładzie usług rynku pracy w Polsce, w: M. Szyłko-Skoczny, *Praca, bezrobocie, zatrudnienie. Wartości i działania w rozwoju polityki rynku pracy*, Warszawa.
- Guillén M.F., 2021, *2030. Jak ścieranie się najwyraźniejszych dzisiejszych trendów przekształci przyszłość wszystkiego*, Warszawa.
- Kubiak M., 2016, Silver economy – opportunities and challenges in the face of population ageing, *European Journal of Transformation Studies* 2016 Vol. 4, No. 2.
- Nózka M., Smagacz-Poziemska M., 2014, Srebrna praca socjalna – adekwatność i potencjał usługi, w: *Zeszyty Pracy Socjalnej UJ* (zeszyt osiemnasty), Kraków.
- Podgórska-Rykała J., Mikrut-Majeranek M., Andrzejewicz A., 2016, *Polityka senioralna w jednostkach samorządu terytorialnego*, Sosnowiec.
- Stacewicz J. (red) 2016, Polityka gospodarcza w warunkach przemian rozwojowych, w: *Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH, Rok 2016, Wolumin . 98.*

Źródła internetowe:

- [1] <https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/TrwanieZycia.aspx> [dostęp: 31.01.2024].
- [2] <https://socjomania.pl/czym-makrotrend-rozni-sie-od-trendu> [dostęp: 31.01.2024].
- [3] <https://harbingers.io/definicje/target> [dostęp: 31.01.2024].
- [4] https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/Prognoza_2003_2030.aspx [dostęp: 31.01.2024].
- [5] https://mfiles.pl/pl/index.php/Adam_Smith [dostęp: 31.01.2024].
- [6] <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2016/06/ostry.htm> [dostęp: 09.02.2024].
- [7] <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C373954%2Cusazmarlgeriatra-robert-butler-autor-pojecia-ageizmu.html> [dostęp: 31.01.2024].
- [8] <https://businessinsider.com.pl/twoje-pieniadze/jakie-oszczednosci-maja-polacy-i-jak-inwestuja-raport/rgnw6nk> [dostęp: 31.01.2024].
- [9] <https://wyborcza.biz/biznes/7,147582,27800129,jak-rodzice-pomagaja-finansowo-swoim-dzieciom-w-koncu-to-zbadano.html?disableRedirects=true> [dostęp: 31.01.2024].
- [10] <https://wuplodz.praca.gov.pl/web/ropr/-/9384018-potencjal-ryнку-pracy-województwa-lodzkiego-w-obszarze-srebrnej-gospodarki> [dostęp: 31.01.2024].
- [11] <https://spotbrowser.com/artykuly/pokolenie-xyz-charakterystyka-generacji/> [dostęp: 31.01.2024].
- [12] <https://businessinsider.com.pl/rozwoj-osobisty/kariera/millennials-pokolenie-x-y-z-i-baby-boomers-kim-sa-na-ryнку-pracy/6e53lmr> [dostęp: 31.01.2024].
- [13] https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Rynek-pracy_educacja_kompetencje_XI-2023.pdf, s. 13-14 [dostęp: 31.01.2024]; <https://pie.net.pl/wp->

- content/uploads/2023/11/Przedsiębiorcy-50.pdf [dostęp: 31.01.2024].
- [14] <https://kadry.infor.pl/wiadomosci/5781591,rynek-pracy-wedlugus-ile-osob-pracowalo-w-styczniu-2023-r.html> [dostęp: 31.01.2024].
- [15] <https://kigs.org.pl/senior-na-rynku-pracy-potencjal-do-wykorzystania/> [dostęp: 31.01.2024].
- [16] <https://www.money.pl/gospodarka/czas-na-krotszy-tydzien-pracy-widza-to-juz-polscy-politycy-6945779937499904a.html> [dostęp: 31.01.2024].
- [17] <https://emba.ue.poznan.pl/skrocenie-czasu-pracy/> [dostęp: 31.01.2024].
- [18] <https://www.rp.pl/podatki/art15612781-darczynicy-pod-lupa> [dostęp: 31.01.2024].
- [19] <https://forsal.pl/artykuly/534456,starsi-zyjana-koszt-mlodych.html> [dostęp: 31.01.2024].
- [20] <https://www.filmweb.pl/film/Praktykant-2015-704026>
- [21] <http://www.ptg.szczecin.pl/wp-content/uploads/2021/11/Srebrna-gospodarka.-Perspektywa-interdyscyplinarna.pdf> [dostęp: 09.02.2024].

Notka o autorze: *Absolwent religioznawstwa na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego. Student politologicznych studiów magisterskich na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego. Zainteresowania naukowe: religie i kultury świata, pedagogika religii, politologia religii, polityka społeczna, migracje, pisarstwo historyczno-wspomnieniowe. Uczestniczył w konferencjach i sympozjach naukowych z dziedziny religioznawstwa, filozofii, pedagogiki, politologii i stosunków międzynarodowych organizowanych przez Uniwersytet Gdański oraz towarzystwa naukowe i organizacje edukacyjne.*